

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2010 | Vol. 2 | No. 1 | ISSN 1803-8220

RIEGL, Martin. (2010). Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 1, s. 57-71. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává Univerzita Karlova v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd.

Acta Politologica | Katedra politologie | Institut politologických studií | Fakulta sociálních věd |

Univerzita Karlova v Praze | U Kříže 8 | 158 00 Praha 5 – Jinonice

www.acpo.cz | acpo@fsv.cuni.cz | +420 251 080 214

Terminologie kvazistátů¹

Martin Riegl²

Abstract:

Text analyzes continuing terminological confusion of the term quasi-state. This term is used to mean states that fail to exercise internal sovereignty within internationally recognized borders. Other authors use this term within the context of unrecognized states with de facto control over the part of territory, but are unable to gain external sovereignty.

The article aims to clear up this continuing terminological confusion and propose that the term quasi-state should be used for all entities, which are not qualifying as fully fledged state due to lack of political characteristics (internal and external sovereignty) of the sovereign statehood.

Keywords: *Quasi-state, sovereignty, unrecognized state, de facto state, state failure, failed state, failing state, collapsed state.*

Úvod

Termín kvazistát se jako označení pro deviantní formu státu³, vymykající se konvenčnímu vnímání politického prostoru rozděleného mezi suverénní státy a závislá území, začal v akademických pracích objevovat již před koncem bipolárního uspořádání světa. Do slovníku politické geografie ho vnesli M. I. Glassner a H. J. De Blij, kteří termín kvazistát zahrnuli pod specifickou kategorií anomálních politických jednotek – tzv. teritoria s přechodným statutem, do kterých zahrnují kromě kvazistátů rozdělené státy (např. Severní a Jižní Koreu, SRN a NDR, Jižní a Severní Vietnam). M. I. Glassner a H. De Blij pod termín kvazistát zahrnuli silně heterogenní skupinu politických entit, které nespojovala žádná společná charakteristika. „V tomto přechodném statusu se nacházejí také kvazistáty jako Andorra, městský stát Vatikán, Tchaj-wan, jihoafrické bantustany Transkei, Bophuthatswana, Venda a Ciskei [Glassner, De Blij 1988: 118]. Z Glassnerova přehledu kvazistátů vyplývá, že pod tento

¹ Text vznikl jako součást výzkumu v rámci Výzkumného záměru KP IPS FSV UK: projektu FSV UK MSM0021620841 – Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika.

² Mgr. Martin Riegl je interním doktorandem na katedře politologie Institutu politologických studií, Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Kontakt: martinriegl@email.cz.

³ Definice suverénního státu v tomto článku vychází z klasických kritérií státu, jak jej definují např. J. Crawford, M. I. Glassner, H. J. de Blij a G. Kreijen [více Glassner, De Blij 1988; Kreijen 2004; Crawford 2006]. Stát v této definici musí splňovat dvě geografické charakteristiky (teritorium a obyvatelstvo) a dvě politické charakteristiky (vnitřní a vnější suverenita).

pojem zahrnuje fakticky nesuverénní kondominium Andorra, která neměla až do schválení ústavy v roce 1993 konstitučně nezávislou vládu a spadala pod správu francouzského prezidenta a španělského biskupa z Urgelu. Zároveň je pod kvazistáty zahrnut Vatikán, který má problémy s naplněním geografických charakteristik státnosti, vnitřně efektivní Tchaj-wan, neschopný (znovu) získat mezinárodní uznání od signifikantní části mezinárodního společenství, a jihoafrické bantustany (Bophuthastwanu, Ciskei, Transkei a Vendu).

Následující výzkum v oblasti mezinárodních vztahů začal termín kvazistát klást do souvislosti s kvalitativně zcela odlišnými entitami, které mají problém s vnitřní suverenitou, respektive nespĺňují definici suverénního státu „*coby autoritativní politické instituce, která je suverénní v uznaných hranicích*“ [Zartman 1995: 5]. R. H. Jackson a C. G. Rosberg se z pohledu sociologické koncepce státu zaměřili především na entity neschopné prosadit monopol legitimního násilí a nacházející se v různých fázích rozpadu státních institucí i jejich funkčnosti a označili je jako *juridical statehood* [Jackson, Rosberg 1982]. Zásadní terminologická změna je spojena se jménem R. H. Jacksona, který svůj dřívější termín *juridical statehood* nahradil termínem *quasi-state* [Jackson 1987, 1993] ve smyslu zhrouceného státu (*failed state*). Fenomén vnitřně nesuverénních států však není, především v dekolonizovaných státech Afriky a Asie, novým fenoménem. Lze se zmínit o problémech s vnitřní suverenitou v Kongu (Zairu), Čadu, Barmě, které vyvstaly záhy po získání nezávislosti. Nicméně pozornost politologů přitahovaly v poválečném období zcela jiné fenomény. Až konec soutěžení USA a SSSR a široké přesvědčení o „konci konfliktů“ a vítězství liberální demokracie přitáhl pozornost badatelů k tomuto fenoménu. Právě konec studené války, která působila dostředivě na stabilitu v mnoha státech, rozpad mnohonárodnostního SSSR a Jugoslávie, tlak na demokratizaci především v afrických státech na počátku 90. let 20. stol., manifestovaly slabost režimů a jejich nízkou legitimitu. Všechny tyto vnitropolitické i širší geopolitické faktory vedly k výraznému nárůstu intrastátních konfliktů. Výzkum P. Wallensteena ukazuje, že právě v období let 1989-1992 dochází od roku 1946 k nejvyššímu počtu vnitrostátních konfliktů, které vedou k oslabení státní moci [Harbom, Wallenstein 2007: 625].

Jednotlivé intrastátní konflikty se odrazily nejen v institucionálním rozpadu státních struktur a jejich schopnosti plnit minimální, střední a aktivistické [Fukuyama 2004: 8-9] funkce, ale i v etablování tzv. mezinárodně neuznaných států v jednotlivých regionech světa (subsaharské Africe, na Balkáně a na Kavkaze), které mají vnější atributy státu (státní symboly, instituce, ekonomika atd.), ale chybí jim definiční politická charakteristika státu (vnější suverenita – mezinárodní uznání). Pro tento typ entit se ujal především termín *de facto state* a podle všeobecně akceptovaného paradigmatu se jedná o efektivní a vnitřně stabilní politické entity. Zájem politologů o tento typ politických entit zaznamenal oproti kvazistátům bez vnitřní suverenity státům určité zpoždění. Další výrazný terminologický posun představuje práce P. Kolstø z roku 2006, který pro fenomén mezinárodně neuznaných států navrhuje termín kvazistát, což zdůvodňuje snahou eliminovat terminologické zmatení týkající se těchto politicko-teritoriálních jednotek. „*Autor navrhuje ve snaze odstranit terminologické zmatky, aby uznané, ale neefektivní státy byly označovány jako failed states,*

zatímco termín *quasi-state* by měl být vyhrazen neuznaným, *de facto* státům“ [Kolstoø 2006: 723].

Fenomén kvazistátů ve smyslu vnitřně nesuverénních států a v menší míře ve smyslu mezinárodně neuznaných států se na konci 90. let 20. stol. dočkal v akademickém prostředí na Západě výrazné pozornosti. Omezený počet zajímavých prací se objevuje i v České republice, nicméně jsou v nich znát určitá terminologická zmatení týkající se konceptu kvazistátu a nepochopení základních kvalitativních rozdílů jednotlivých konceptů kvazistátů. Zatímco zahraniční politická věda přijala paradigma o zásadních rozdílech ve vnitřní efektivitě „zhroutených“ a „mezinárodně neuznaných“ kvazistátů, v České republice je této problematice věnována minimální pozornost. Cílem tohoto textu je terminologické vymezení konceptu kvazistátu a snaha přispět k úvaze o správnosti paradigmatu o výrazných rozdílech v efektivitě vnitřně nesuverénních a mezinárodně neuznaných kvazistátů a odstranění některých chybných přesvědčení, jež se uchytily v odborných textech české i zahraniční provenience.

Terminologické zmatky

V terminologii politických věd se postupně etablovaly různé pojmy k označení států neschopných plnit základní funkce státu a nastolit monopol legitimního násilí v rámci své teritoriální jurisdikce. Lze se tak setkat s pojmem *juridical statehood* [Jackson, Rosberg 1982], *pseudo-state*, *ramshackle state* [Jackson 1987, 1993: 23], *post-colonial state* [Sørensen 2005: 75-77], *pre-modern state* [Cooper 2000: 15], *weak state*, *fragile*, *falling state*, *failed state*, *collapsed state* [Rotberg 2004, Zartmann 1995] a *quasi-state* [Jackson 1993] atd.

Obdobné terminologické zmatení platí pro označení entit efektivně fungujících jako státy, ale mezinárodně neuznaných a neschopných získat vnější suverenitu. Jednotliví autoři je označují jako *de facto state* [Pegg 1998], *empirical statehood*, *para-state*, *unrecognized state*, *pseudo-state* [Kolosso, O’Loughlin 1998], proto stát, zárodečný stát, J. A. Frowein zavedl již v 60. letech minulého století pojem *de facto* režimu [Sscheu 2008: 5] a *quasi-state* [Kolstoø 2006] atd. U této kategorie entit vyjadřují jednotlivé termíny především sémanticky odlišné popisy téže skutečnosti a není potřeba rozdíly v jednotlivých termínech hlouběji analyzovat.

Teorie negativní suverenity a koncepce kvazistátu

Počátky systematického výzkumu fenoménu kvazistátu se datují do první poloviny 80. let 20. stol., kdy R. H. Jackson a C. Rosberg spojili slabé státy v subsaharské Africe, neschopné zajistit svou existenci bez vnější podpory, s konceptem *juridical statehood* [Jackson, Rosberg 1982; Jackson 1993]. R. H. Jackson s tímto termínem později pracuje ve své teorii negativní suverenity, kde již explicitně hovoří o kvazistátech (vnitřně nesuverénních státech) [Jackson 1993]. Obecný koncept kvazistátu, označující neefektivní státy v různé fázi degenerativního rozpadu státních institucí a jejich schopnosti plnit i minimální funkce, začal být mnohými autory kritizován pro svou vágnost. Například C. Clapham koncept kvazistátu označil jako nadbytečný: „*Jacksonovo rozlišování mezi kvazistáty a tím, co může někdo (blahosklonně)*

považovat za „skutečné státy“, bylo jednoznačně vyčerpáno.“ [Clapham 1998: 144] Jacksonův koncept kvazistátu byl podroben kritice rovněž kvůli absenci taxativního výčtu jednotlivých kvazistátů; Clapham v této souvislosti kritizoval zařazení Rwandy (v roce 1994) mezi zhroutené státy s ohledem na fakticky funkční armádu účastnící se genocidy, obdobně sporné je řazení Severní Koreji nebo Zimbabwe mezi zhroutené státy.

Vytvořit přesný seznam jednotlivých kvazistátů od roku 1945 je obtížné nejen kvůli často velmi složité a nepřehledné vnitropolitické situaci v mnoha zemích, na což správně poukázal M. Ženíšek. „Počet států, které v současné době odpovídají, nebo alespoň dříve odpovídaly, charakteristice tzv. selhávajících států, se často liší a záleží na definičních kritériích té či oné klasifikace.“ [Ženíšek 2007: 259]

Od quasi-state k failed state

Pozornost akademického i politického světa se k termínům hroučící se a zhroutený stát (*failing state, failed state*) obrátila na konci 90. let 20. stol. navzdory rozšířenému přesvědčení, že se tento trend projevil až po 11. září 2001. Události 11. září 2001, kdy se vnitropolitická situace v Afghánistánu – v klasickém případě zcela zhrouteného státu – stala konkrétní hrozbou pro mezinárodní stabilitu, přitáhla k tomuto fenoménu pozornost především politických a vojenských stratégů. Termíny *state failure* a *failed state* se vžily do slovníku mezinárodní politiky a médií a vytlačily termín *quasi-state*. Svědčí o tom i výsledky internetových prohlížečů (např. internetový prohlížeč Google.com vyhledal ke dni 17. 11. 2009 k pojmu *quasi-state* 5 560 000 výsledků, k pojmu *failed state* 34 700 000 výsledků a 43 800 000 výsledků k pojmu *failing state*).

Termínem *failed state* se začaly označovat heterogenní státy jako Kolumbie, Afghánistán, Sierra Leone, Libérie, Nigérie, Somálsko, Rwanda, Tádžikistán, Severní Korea, Rusko, Papua Nová Guinea, ale dokonce i Kalifornie vzhledem ke svým ekonomickým problémům. Již tento výčet státních i substátních entit poukazuje na zásadní problém. Termín *failed state* začal být používán velmi volně, nekonceptně a pro zcela heterogenní skupinu entit s odlišnými vnitropolitickými problémy. Logicky tak následovala kritika tohoto termínu. „Kategorie *failed state* patří mezi ty neuspokojivě pojmenované spíše po tom, co nejsou, než jsou.“ [Clapham 2000: nečíslováno]

Terminologické zmatky se přenesly i do českého politologického prostředí. Není pravdou, že by termín *failed state* byl rezervován pro severoamerické autory a evropští autoři se mu vyhýbali, jak naznačují T. Šmíd a V. Vaďura. „Oproti severoamerickému výzkumu se v Evropě akademická obec i politické reprezentace dlouho vyhýbaly termínu selhávající stát (*failed state*)“ [Šmíd, Vaďura 2009: 47]. Již na konci 90. let 20. stol. s termínem často pracují M. Nicholson z University of Sussex, H. J. Spanger z Peace Research Institute Frankfurt a především G. Sørensen, který je jedním z mála autorů kladoucích již v této době značný důraz na odlišení pojmů *fragile* a *failed states* z university v Aarhus [Sørensen 1999]. Větší problém však představuje nepochopení podstaty jednotlivých termínů, kdy dochází k zaměňování kvalitativně odlišných entit, majících problémy s politickými atributy státu. „Od

druhé světové války se v mezinárodním systému objevují stále častěji státy, jimž chybí některé atributy mezinárodního státu, především kapacity a schopnosti vytvářet a distribuovat veřejné statky. Tyto státy jsou střídavě označovány jako postkoloniální, slabé, rozpadlé, rozpadající se, kvasi či *de facto* státy.“ [Waisová 2007: 55] Zatímco postkoloniální, rozpadlé, rozpadající se kvazi státy zpravidla označují entity postrádající vnitřní suverenitu, pojem *de facto* stát označuje entity bez mezinárodního uznání, ale vnitřně efektivní.

Obdobné zmatení se týká rozlišení *failed state* a *collapsed state* na základě absence mezinárodního uznání u druhé kategorie entit. „Navíc vymezuje (McAllister – pozn. autora) přesnou hranici mezi *failed state* a *collapsed state* tím, že první z uvedených kategorií ještě přisuzuje mezinárodní uznání a vnější suverenitu. Ta u zhroutených států zcela chybí.“ [Ženíšek 2007: 265] Toto tvrzení by předpokládalo, že *collapsed states* (např. současné Somálsko) nejsou nositeli mezinárodního uznání. Toto nedorozumění vyplývá z nepřesné interpretace rozlišení mezi kolapsem (charakterizovaným neschopností státu překonat konfliktní *cleavages* mezi etnickými skupinami) a *state failure*, který definuje McAllister jako zánik výkonu státních funkcí na určitém teritoriu a nad obyvatelstvem mezinárodně uznaného státu [McAllister 2002: 130].

Degenerativní proces *state failure* – rozpracování konceptu *failed state*

W. I. Zartman již v polovině 90. let 20. stol. (později i R. I. Rotberg) poznamenal, že „*kolaps státu je dlouhodobé degenerativní onemocnění*“ [Zartmann 1995: 8]. Poukázal tím na fakt, že rozpad státu je dynamický proces, kde na jedné straně kontinua je stabilní efektivní stát a na druhém konci mocenské vakuum, přičemž precizní vymezení degenerativního procesu rozpadu instituce státu a jeho jednotlivých fází je velmi obtížné.

Přesto přístup jednotlivých autorů byl i v následujícím období zaměřen především na „všeobjímající“ termíny *failed state* či *failing state*, do kterých byly zahrnovány zcela nekoherentní entity, přičemž se nadále dopouštěli terminologických zmatení. Autoři se zaměřili především na výzkum jednotlivých aspektů problematiky *failed state*. Například T. R. Gurr rozpracoval klíčové faktory, které umožní s dostatečným předstihem odhalit riziko politické krize; při svém výzkumu se zabývá „státy“ jako jsou Somálsko, Bosna či Afghánistán, pro které používá pojem *collapsed state* [Gurr 1998], G. Sørensen se zaměřil na vývoj v tzv. *fragile states* (kam zahrnuje Albánii a nerozvinuté státy střední Ameriky) a *failed states*, přičemž klade důraz na jasné rozlišování mezi oběma termíny [Sørensen 1999]. M. Ayoob analyzoval vliv politické kultury na problém *failed state* [Ayoob 1999], H. H. Holm se zabýval postavením *weak states* (zmiňuje Sierru Leone, Somálsko, Libérii, Rwandu, Zaire) v mezinárodním systému [Holm 1998], G. A. Lopez se zaměřil na smysl a efektivitu ekonomických sankcí vůči *failed states* [Lopez 1999], R. J. Stohl a D. Smith dopadem proliferace malých zbraní na situaci ve *failed states* a *fragile states* (např. v Afghánistánu, Somálsku, Angole, Salvadoru, Mozambiku) [Stohl, Smith 1999], H. J. Spanger se zaměřil na otázku, zda se v Rusku jedná o zhroutený stát nebo zhroutenou transici [Spanger 1999], M. Nicholson se zaměřil na roli globalizace ve vztahu k *weak a failing states* [Nicholson 2000], W. Bain na problém *national a human security* v problematice *failed state* [Bain 2000], L.

Brock analyzoval výhody a nevýhody intervence ve *failed states* [Brock 2000], R. Stohl a M. Stohl se při analýze přístupu Bushovy administrativy k *failed a failing state* zabývali mimo jiné Bosnou a Hercegovinou, Haiti, Somálskem, Súdánem, Kongem, Sierrou Leone a Rwandou coby příklady *failed state* [Stohl 2001].

Z výše zmíněných analýz vyplývá, že se v politologické terminologii postupně etablovaly termíny *weak, fragile, failing states a collapsed states* pro označení fáze procesu oslabování institucí státu a jejich schopnosti plnit své funkce, přičemž pozitivní vývoj od zcela zhrouceného státu (*collapsed state*) ke stabilnímu a efektivnímu a negativní vývoj od zcela stabilního ke zcela zhroucenému je přinejmenším možný. Poukazuje na to i R. I. Rotberg. „Žádné z označení není konečné. Libanon, Nigérie a Tádžikistán se zotavily z kolapsu a nyní jsou slabé. Afghánistán a Sierra Leone pokročily z *collapsed* na *failed*. Haiti, Zimbabwe a Pobřeží Slonoviny se v letech 2003-2004 rychle pohybovaly od slabého k rozpadajícím se až katastrofickému pádu“ [Rotberg 2004: 63].

Přes přínos prvotního vymezení jednotlivých fází *state failure* nedošlo k akceptaci a aplikaci jednotné definice termínů *weak, fragile, failing, failed a collapsed state*, které fakticky není ani možné vzhledem k vysoké dynamice *state failure* a používání jednotlivých termínů ke klasifikaci konkrétních případů je v odborné literatuře nadále nekoncepční. Již zmíněný pojem *collapsed state* coby extrémní fáze *failed state* je definován následně: „*Collapsed state* je vzácným příkladem a extrémní verzí *failed state*. *Collapsed state* představuje vakuum autority. Je to pouze geografický pojem, černá díra, která pohltila zhroucenou polis. Bosna, Libanon a Afghánistán zkolabovaly více než před dekádou a Nigérie, Sierra Leone zkolabovaly v 90. letech“ [Rotberg 2004: 62]. Přes přínos Rotbergovy typologie pro zkoumanou problematiku ji podrobili kritice J. Milliken a K. Krause [Milliken, Krause 2003], kteří poukázali na potřebu rozlišení rozpadu institucí státu a jím plněných funkcí s tím, že existující instituce nemusí plnit funkce, ke kterým jsou určeny. Odlišovat od sebe samotnou existenci institucí a schopnost plnit funkce (tedy funkci a jejího nositele), které se od nich očekávají, není příliš logické, protože i ve zcela zhroucených státech instituce státu nominálně fungují (např. přechodná vláda Somálska po svém vzniku v roce 2004 sídlila z bezpečnostních důvodů v sousední Keni).

Obecně se kolaps státu projevuje ve dvou dimenzích 1) ekonomické a za 2) politické, přičemž se obě sféry vymykají kontrole státní moci. „V důsledku se politický prostor, území, kde se odehrává politika kolabujícího státu, stává širším než jeho hranice... Ve stejném čase jsou části národního území ztraceny ve prospěch sousedních ekonomik. Takové oblasti často užívají sousední měny a jsou napojeny na obchod sousedního regionu“ [Zaartman 1995: 9]. Tato charakteristika zcela zhroucených států je platná i pro vnitřně nesuverénní kvazistáty, jejichž části teritoria vyhlásily jednostranně nezávislost. Například separatistické regiony v Gruzii a v Moldavsku, které jsou v oblasti ekonomiky, zahraniční politiky či vzdělávání plně napojené na Rusko.

Teorie oslabování státní moci

Oba typy kvazistátů vznikají v důsledku konfliktů a oslabení státní moci, které vysvětlují různé teorie. Zejména státy třetího světa byly v období získání nezávislosti do značné míry predisponovány k postupnému rozpadu státní moci, který nastal po vyčerpání bezpodmínečné lidové podpory vůdcům národně-osvobozeneckých hnutí. Jednotlivými faktory byly slabé instituce v období vzniku nezávislých států, absence tradice z předkoloniálního i koloniálního období s prosazováním centrální autority v hranicích celého státu, nevýhodná politická geografie, nízká kvalita infrastruktury znemožňující projekci centrální autority napříč teritoriem státu, heterogenní společnost, která se v mnoha případech neztotožňovala s existencí nově vzniklých států v jejich hranicích a z toho vyplývající absence společné identity, nedostatek politických, armádních, vojenských, administrativních elit, absence demokratické tradice, historie mezietnického násilí, ekonomická slabost. V kontextu změny mezinárodního prostředí, kde byl zánik státu i změny hranic v důsledku použití síly mezi státy nepřijatelný, došlo k vytvoření „sociální sítě“ ve snaze umožnit začlenění do systému suverénních států novým, potenciálně velmi slabým členům. Tento stav byl nadále zakonzervován systémem studené války, kdy obě strany konfliktu poskytovaly jednotlivým slabým státům (režimům) vojenskou, finanční, materiální a ideologickou podporu, která oddalovala moment kolapsu. Nicméně soutěžení velmocí nemělo jen dostředivé dopady na vnitropolitickou situaci v jednotlivých slabých státech, ale i odstředivé, které jsou v mnoha případech důležitější. USA i SSSR podporovaly ve státech, jejichž centrální vlády patřily do nepřátelského tábora, povstalecké síly vedoucí často až k dlouhodobé občanské válce. V post-bipolárním uspořádání se objevily příklady kolapsu státní autority i v jiných regionech. Především na Balkáně (Bosna a Hercegovina), střední Asii (Tádžikistán) a na Kavkaze (Gruzie).

Ekonomická teorie rozpadu státní moci vychází z předpokladu, že příčinou zhroucení státu je především nezodpovědné makroekonomické řízení nebo přílišná závislost státu na exportu omezeného množství komodit, které může v důsledku silné fluktuace cen na světovém trhu ohrozit stabilitu státu. Zajímavá je i teze P. Colliera, který argumentuje, že mnohé konflikty mají kořeny především v ekonomických motivech, kdy se část společnosti snaží o zvýhodnění své ekonomické situace. [Collier, Hoeffler 2002] Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda je kolaps ekonomického systému příčinou, důsledkem kolapsu státní moci, nebo zda spolu tyto jevy vůbec nesouvisí. Při analýze konkrétních případů nelze dojít k přesvědčivému závěru, který typ kauzality je platný. Typickým příkladem, kdy kolaps státní moci vedl ke kolapsu ekonomiky, je Somálsko, opačným příkladem může být Sierra Leone, kde zhoršování socioekonomické situace vedlo, jak vystihl R. Kaplan a jiní⁴, v 90. letech ke zvýšenému vnitropolitickému napětí a následně kolapsu celého státu [Kaplan 1994]. Naopak

⁴ Příčiny této situace shrnul například Silberfein [Silberfein 2004: 218] následovně: „1) narůstající migrace ze zemědělských oblastí do měst přispěla k rostoucí kohortě mladých mužů bez vzdělání, dovedností a vyhlídek na práci; 2) odrazení zemědělců od produkce potravin v důsledku ceny zemědělských plodin a izolací od trhů, způsobenou zhoršujícími se silnicemi a nedostatkem paliv; 3) potřeba importovat potraviny a vyčerpání vládních rezerv tvrdé měny.“

případ Zimbabwe, Argentiny a Severní Koreji ukazuje na fakt, že ani zásadní ekonomické problémy nemusí vyústit v kolaps státu.

Poslední teorie oslabování státní moci vychází z přesvědčení, že vnitropolitické konflikty jsou způsobeny etnickými rozdíly. „*Konflikty vyplývají z toho, že jeden národ se zmocní státu a následně zneužívá jeho sílu k potlačení ostatních národů k nedobrovolné asimilaci, vyloučení či zničení.*“ [McGarry 2005: Preface] V mnoha státech po dosažení nezávislosti došlo k vytvoření exkluzivního politického prostředí, v němž jedna národnost nebo etnikum získala dominantní postavení a stala se nositelem procesu *state-building* a *nation-building*, což vyvolalo negativní reakci u ostatních minorit žijících v hranicích stejného státu. Ostré horizontální nerovnosti v rámci států (a mezi nimi) jsou důležitým zdrojem nenávisti (*grievance*) a potenciálně nestability, nezávisle na rozsahu vertikální nerovnosti [Stewart 2009: 6]. Obdobně jako v ekonomickém přístupu k rozpadu státní moci, i v tomto případě jsou možné dvě verze rozpadu státu. Zprvé konflikt jednotlivých skupin o kontrolu státní moci vede k jeho kolapsu (Rwanda), zadruhé rozpad státních institucí a neschopnost zajistit společenským segmentům základní potřeby vede ke skupinovému konfliktu (Nigérie). Jednotlivé teorie rozpadu státní moci se pokusil syntetizovat model CAST, který v sobě zahrnuje dimenzi politickou, ekonomickou, sociální atd. Nicméně stejně jako všechny ostatní teorie rozpadu moci není ani model CAST schopen objektivně analyzovat situaci v konkrétních případech a některé závěry jsou sporné. Například Severní Korea a Zimbabwe jsou kvůli nízké legitimitě vlády, frakcionalizaci politických elit, porušování lidských práv a svobod i ekonomické krizi hodnoceny jako zhroucené státy bez ohledu na to, že z hlediska bezpečnostního se jedná o velmi efektivní entity.

Vznik kvazistátů bez vnitřní suverenity

Z hlediska terminologie kvazistátů je důležité zaměřit se na příčiny jejich vzniku, které vysvětlují výše zmíněné teorie oslabování státní moci. Typickým rysem vnitřně nesuverénních kvazistátů je ekonomický kolaps, nízká legitimita státu, nefunkční státní instituce, nedostatečný administrativní aparát a omezená infrastruktura. „*Na rozdíl od silných států zhroucené státy nejsou schopny kontrolovat své periferní oblasti, obzvláště regiony obydlené vyloučenými skupinami.*“ [Rotberg 2004: 59] Centrální vláda následně ztrácí kontrolu nad politickými i ekonomickými aktivitami ve svých mezinárodně uznaných hranicích. Ekonomické aktivity v regionech zhrouceného státu se stávají autonomními a orientují se na funkční ekonomické systémy. „*Co se týče pohraničních regionů, ty komunikují spíše se sousedními zeměmi než s centrem státu: např. provincie Katanga využívá zásadně zambijské produkty a export míří také tímto směrem, podobně východní provincie (tzv. Province Orientale) obchoduje především s Ugandou a obyvatelé regionu dolního Konga (tzv. Bas-Kongo, na jihozápadě) udržují významné styky s Angolou. Tato realita podporuje odstředivé tendence, které ohrožují již skoro neexistující autoritu konžského státu.*“ [Weger 2007: 237]

Přestože princip teritoriální integrity zapovídá vnější intervenci jako ilegální a „*zchátralé státy (ramshackle states) nejsou pozvánkou k nežádoucím vnějším intervencím. Právně nemohou zmizet, i když všechny jejich aspekty státu fakticky zmizely.*“ [Jackson 1993: 23] V praxi však dochází k zásahům sousedních států do suverenity kolabujících entit, jejichž suverenita je narušena existencí mocenského vakuua, prostřednictvím přímé intervence ze zahraničí nebo podporou vládních/protivládních skupin. Zejména slabé multinárodní státy, ve kterých dochází k cíleným horizontálním nerovnostem, jsou kandidáty na degradaci svého statutu na kvazistát. „*Skupiny zcela vyloučené z podílu na státní moci obvykle vidí pouze dvě možnosti, buď svrhnout vládu a chopit se moci, nebo se odtrhnout.*“ [Baccheli, Bartmann, Srebrnik 2004: 5-6] Při aplikaci první strategie a za předpokladu, že konflikt není výrazně asymetrický ve prospěch centrální vlády, vznikají na území státu zóny, které jsou přes den pod kontrolou vlády. Za hranicemi těchto zón vznikají v periferiích oblasti kontrolované nestátními aktéry. Oblasti mimo kontrolu centrální vlády se stávají základnou ozbrojeného boje proti „legitimní“ vládě, eventuálně mohou fungovat zcela autonomně na vládě a vytvářet vlastní *insurgent state* bez ambice na převzetí vlády či vytvoření vlastního nezávislého státu, za předpokladu, že strategií nestátních aktérů je pouze kontrola ilegálních činností jako v případě kolumbijských guerill.

Vznik kvazistátů bez vnější suverenity

Mezinárodně neuznané kvazistáty vznikají v důsledku jednostranného vyhlášení nezávislosti z příčin, které vysvětlují výše zmíněné teorie rozpady státní moci. Zpravidla předchází teritoriální konflikt, který je způsoben ekonomickou, společenskou či politickou diskriminací regionu obydleného geograficky koncentrovanou minoritou. Pakliže dosáhne diskriminace ze strany vládnoucí etnika určité úrovně, rozhodne se diskriminovaná minorita, po zvážení ekonomicko-politických nákladů a zisků, pro secesi⁵. Za předpokladu, že secesionistická skupina má prostřednictvím teritoriálního konfliktu za cíl (a je schopna jej dosáhnout) vytvoření nezávislého státu, a nikoliv změnu statutu sporného teritoria ve smyslu vyšší autonomie, dochází k etablování de facto státu.

V politickém prostoru se po roce 1945 vyskytly desítky pokusů o jednostranné vyhlášení nezávislého státu v rámci již existujícího mezinárodně uznaného státu. Pouze v případě Eritreji a Bangladéše došlo k etablování státu s plným mezinárodním uznáním. Specifický příklad představuje situace Tchaj-wanu, kde mezinárodní uznání přešlo od 70. let 20. stol. na vládu v Pekingu. V politickém prostoru se rovněž nacházejí entity s částečným mezinárodním uznáním jako Západní Sahara, Jižní Osetie a Abcházie nebo entity s mezinárodním uznáním od státu, který fakticky garantuje jejich existenci, což je případ Severokyperské turecké republiky. V historii se rovněž vyskytují de facto státy zcela bez mezinárodního uznání – např. Tamil Eelam, Podněstří, dříve Jižní Osetie, Abcházie,

⁵ Dynamika secese je poměrně složitý problém související i s politicko-geografickým charakterem secesionistického regionu, úrovní infrastruktury, rovnováhou sil mezi centrální vládou a secesionisty. Strategii secesionistických skupin podrobně zanalyzoval D. Horowitz, který došel k závěru, že moment a pravděpodobnost vyhlášení nezávislosti závisí na rozvinutosti secesionistické skupiny a ekonomické rozvinutosti regionu, ve kterém žijí [Horowitz 2000].

Bougainville a mnohé další. Z desítek mezinárodně neuznaných entit uhájily svůj de facto statut jen výjimky. Naprostá většina separatistických snah byla potlačena silou, často v průběhu několika týdnů či měsíců, v jiných případech až po desítkách let ozbrojeného konfliktu. Jaký tedy zvolit časový limit, po který musí secesionistický region efektivně kontrolovat své vnitřní záležitosti, aby jej bylo možné definovat jako mezinárodně neuznaný kvazistát? P. Kolstø této souvislosti navrhuje časovou periodu dvou let. „*Konečně k eliminaci celé záplavy efemérních politických organizací, vylučuji ty, které přetrvávají ve stavu bez mezinárodního uznání méně než dva roky.*“ [Kolstø 2006: 726]

Posunem mezinárodního prostředí k nesoutěživému systému a režimu negativní suverenity po roce 1945 přestal být kladen důraz na efektivitu státu, naopak politická charakteristika státu – mezinárodní uznání se fakticky stalo rozhodujícím kritériem při určení, zda je konkrétní entita plně suverénním státem. Naopak mezinárodně neuznané kvazistáty při zdůvodnění svého práva na existenci vychází z logiky opačné – z definice státu kladoucí důraz na efektivitu (především z Úmluvy z Montevida o právech a povinnostech států z roku 1933). „*Authority de facto států explicitně trvají na empirické definici státnosti odvozené od montevidejských kritérií z roku 1933 a zdůrazňují splnění všech podmínek suverenity*“ [Lynch 2004: 43].

Kvazistát: mezinárodně neuznaný, nebo vnitřně nesuverénní stát?

Konvenční definice mezinárodně neuznaných kvazistátů staví na předpokladu, že se jedná o vnitřně efektivní entity disponující silnou vnitřní legitimitou, čímž se zásadně liší od vnitřně nesuverénních kvazistátů, jejichž existence se stala prostorově definovanou pastí pro společnosti, v nichž žijící a odmítající legitimitu jejich vlád i samotnou existenci. Mezi všemi analýzami lze zmínit S. Pegga, jenž je definuje následně: „*De facto stát je secesionistická entita s podporou veřejnosti, která dosáhla dostatečné kapacity v poskytování veřejných služeb populaci v rámci definovaného teritoria, nad kterým udržuje efektivní kontrolu v delším časovém období. Nicméně je neschopný získat výrazné mezinárodní uznání a zůstává tak v očích mezinárodního společenství zcela nelegitimní. De facto stát je nelegitimní bez ohledu na svoji efektivitu*“ [Pegg 1998: 1]. Z této konvenční definice vychází i P. Kolstø ve své snaze vyřešit terminologické problémy týkající se kvazistátů a navrhuje pro vnitřně nesuverénní entity používání termínu *failed state* a pro mezinárodně neuznané entity termín *quasi-state* [Kolstø 2006].

Realita v politickém prostoru je však zásadně odlišná a v souvislosti s euroasijskými separatistickými entitami na ni upozornil D. Lynch. „*Stupeň kontroly státu nad teritoriem se výrazně liší. Abcházie udržuje velmi slabou kontrolu nad svým teritoriem. PMR a Náhorní Karabach jsou v tomto ohledu mnohem silnější s existencí ozbrojených složek, policí, pohraničními hlídkami atd.*“ [Lynch 2004: 47]. Jsou tedy neuznané kvazistáty efektivními, nebo hroutícími se politickými entitami? Jak nasvědčují případové studie, zabývající se vnitropolitickou situací v jednotlivých mezinárodně neuznaných kvazistátech, většinu z nich nelze považovat za vnitřně efektivní. Somaliland, Jižní Osetie, Abcházie, Saharawinská

arabská demokratická republika, Tamil Eelam (do eliminace ze strany centrální vlády v Colombu) nejsou v různé míře schopny kontrolovat částí svého teritoria. Jiné mezinárodně neuznané kvazistáty zase nikdy neetablovaly efektivní instituce a neobhájily svou existenci v průběhu konfliktu s centrální vládou. Jedná se např. o Západní Bosnu v letech 1993-1995, Východní Turkestán 1944-1949, Republiku srbskou Krajinu 1991-1995, Katangu 1960-1963, Biafru 1967-1970, Čečensko po roce 1991 a mnohé další. Jiné mezinárodně neuznané kvazistáty naopak vykazují z hlediska metodiky CAST množství symptomů kolapsu státní moci – např. jihoafrické bantustany, Jižní Kasai, Cabinda, Biafra, Katanga, Jižní Rhodesie v pozdní fázi existence. Za vnitřně silně efektivní mezinárodně neuznané kvazistáty lze považovat pouze již zmíněný Tchaj-wan, Severokyperskou tureckou republiku a Jižní Rhodésii v počátcích své nezávislé existence. P. Kolstø správně poukázal na odlišné geopolitické prostředí, ve kterém musí mezinárodně neuznané kvazistáty zajistit svou existenci. Na rozdíl od zhroucených kvazistátů se netěší mezinárodní podpoře, ale často naopak strukturovaným sankcím. „Protože kvazistáty nejsou podporovány mezinárodním uznáním, musí být udržovány něčím jiným. Oproti badatelům, kteří zastávají názor, že většina těchto kvazistátů je fakticky silných, tento článek argumentuje, že jejich typickým sklonem je slabá ekonomika a slabé státní struktury. Hlavními důvody, proč tyto státy přesto nezkolabovaly, se zdá být úspěšná snaha vybudovat vnitřní podporu od místní populace prostřednictvím propagandy a budování identity, vydávání značné části skrovných zdrojů na vojenskou obranu a podpora silného patrona a ve většině případů se oddělila od státu, který je sám velmi slabý.“ [Kolstø 2006: 723].

Neschopnost prosadit monopol legitimního násilí je charakteristická i pro ostatní typy vnitřně nesuverénních kvazistátů, které se nenacházejí ve finální fázi rozpadu, ale část teritoria je pod kontrolou secesionistů nebo iredentistů (Gruzie), rebelů (Kolumbie, Nepál do uzavření mírové smlouvy s maoisty), okupována jiným státem (Afghánistán v 80. letech 20. stol.), či pod mezinárodním protektorátem jako Bosna a Hercegovina nebo Kambodža na počátku 90. let 20. stol. Oba analyzované a „ideální“ (vykazující naprostou absenci vnitřní nebo vnější suverenity) typy kvazistátů evidentně prokazují neschopnost splnit politické aspekty definice suverénního státu – vnitřní (v případě vnitřně nesuverénních kvazistátů) a vnější suverenity (v případě mezinárodně neuznaných kvazistátů). V mnoha případech přitom vykazují entity omezení vnitřní i vnější suverenity (např. Jižní Osetie, Somaliland, Západní Sahara). Z této perspektivy je terminologicky žádoucí používat pro oba typy anomálních entity používat termín kvazistát.

Použitá literatura:

BACCHELI, T.; BARTMANN, B.; SREBRNIK, H. (2004). Introduction: A new world of emerging states. In BACCHELI, T.; BARTMANN, B.; SREBRNIK, H. (eds.). *De facto States: The quest for sovereignty*. London, New York: Routledge. ISBN 0-714-65476-0.

- BARTMANN, B. (2004). Political realities and legal anomalies: Revisiting the politics of international recognition. In BACCHELI, T.; BARTMANN, B.; SREBRNIK, H. (eds.). *De facto States: The quest for sovereignty*. London, New York: Routledge. ISBN 0-714-65476-0.
- CLAPHAM, C. (1998). Degrees of Statehood. *Review of International Studies*. Vol. 24, no. 2, s. 143-157. ISSN 0260-2105.
- GLASSNER, M. I.; DE BLIJ, H. J. (1988). *Systematic Political Geography (4th edition)*. New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore: John Wiley & Sons. ISBN 0-471-63583-9.
- CRAWFORD, J. (2006). *The Creation of States in International Law (2nd edition)*. Oxford: Clarendon Press. ISBN 0-19-826002-4/978-0-19-826002-8.
- HARBOM, L.; WALLENSTEEN, P. (2007). Armed Conflict, 1989-2006. *Journal of Peace Research*. Vol. 44, no. 5, s. 623-634. ISSN 0022-3433.
- HERBST, J. (1996-1997). Responding to State Failure in Africa. *International Security*. Vol. 21, no. 3, s. 120-144. ISSN 0162-2889.
- HOROWITZ, D. L. (2000). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press. ISBN 0-520-22706-9.
- JACKSON, R. H.; ROSBERG, C. G. (1982). Why Africa's Weak States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood. *World Politics*. Vol. 35, no. 1, s. 1-24. ISSN 0043-8871.
- JACKSON, R. H. (1987). Quasi-States, Dual Regimes, and Neoclassical Theory: International Jurisprudence and the Third World. *International Organization*. Vol. 41, no. 4, s. 519-549. ISSN 0020-8183.
- JACKSON, R. H. (1993). *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-44783-6.
- KOLOSSOV, V.; O'LOUGHLIN, J. (1998). Pseudo-States as Harbingers of a new geopolitics: The example of the trans-dniester Moldovan republic (TMR). *Geopolitics*. Vol. 3, no.1, s. 151-176. ISSN 465-0045.
- KOLSTØ, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research*. Vol. 43, no. 6, s. 723-740. ISSN 0022-3433.
- KREIJEN, G. (2004). *State failure, Sovereignty and Effectiveness*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 90-04-13965-6.
- MCALLISTER, G. (2002). *Decentralisation through the Lens of the Failed State. Civil Wars*. Vol. 5, no. 2, s. 122-139. ISSN 1369-8249.
- PEGG, S. (1998). *De Facto States in the International System*. Institute of International Relations. The University of British Columbia, Working Paper, No. 21.
- ROTBERG, R. I. (2004). *Weak and Failing States: Critical New Security Issues*. Turkish Policy Quarterly. Vol. 3, no. 2, s. 57-69. ISSN 1773-0546.
- SCHEU, H. CH. (2008). Vznik nového státu a jeho uznání v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika*. Vol. 32, no. 4, s. 4-6. ISSN 0543-7962.
- SØRENSEN, G. (2005). *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-910-0.
- VAŘURA, T.; ŠMÍD, V. (2009). Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 44, no. 2, s. 44-64. ISBN 0323-1844.

- WAISOVÁ, Š. et al. (2007). *Slabé státy: Selhání státnosti, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-069-7.
- WEGER, K. (2007). Koncept failed states jako ospravedlňování nové formy intervencionismu? Případová studie Demokratické republiky Kongo v letech 1997-2005. In WAISOVÁ, Š. a kol. *Slabé státy: Selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-069-7.
- ZARTMAN, W. I. (1995). *Collapsed States: The Desintegration and Restoration of Legitimacy Authority*. Boulder, London: Lynne Rienner Publisher. ISBN 978-1-55587-560-2.
- ŽENÍŠEK, M. (2007). Kambodža z perspektivy fenoménu failed state. In WAISOVÁ, Š. a kol. *Slabé státy: Selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 259-274. ISBN 978-80-7380-069-7.

Internetové zdroje:

- AYOUB, M. (1999). *Explaining Political Decay and Political Regeneration: The Critical Role of Political Society and Political Culture*. Paper Presented at the Conference Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal. Purdue University, West Lafayette, April 8. - 11. 1999, draft [cit. 2009-8-11]. Dostupný z WWW: http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1999/papers/Ayoub.htm
- BAIN, W. (2000). *National Security, Human Security, and the Practise of Statecraft in International Society*. Paper Presented at the Conference on Global Governance and Failed States. Purdue University, Florence, Italy, April 6. - 10. 2000 [cit. 2009-5-11]. Dostupný z WWW: http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/2000/papers/bain.pdf.
- BROCK, L. (2000). Enforcement and Intervention vis à vis Failing States: Pro and Contra. Paper Presented at the Conference Failed States III: Globalization and The Failed State. Florence, Italy. April 7. 10. 2000 [cit. 2009-5-11]. Dostupný z WWW: http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/2000/papers/brock.html
- CLAPHAM, C. (2000). *Failed States and Non-States in the Modern International Order*. Paper Presented at the Conference Failed States III: Globalization and The Failed State. Florence, Italy April 7. 10. 2000 [cit. 2009-5-11]. Dostupný z WWW: http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/2000/papers/clapham.html.
- COLLIER, P.; HOEFFLER, A. (2000). *Greed and Greivance in Civil war*. The World Bank Development Research Group. Policy Research Working Paper 2355. [cit. 2009-12-12] Dostupný z WWW: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/06/17/000094946_00060205420011/Rendered/PDF/multi_page.pdf.
- COOPER, R. (2000). *The postmodern state and the world order*. London: Demos, The Foreign Policy Centre [cit. 2009-9-10]. Dostupný z WWW: <http://www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf>.

- GURR, T. R.; ESTY, D. E.; GOLDSTONE, J. a kol. (1998). *The State Failure Project: Early Warning Research for U. S. Foreign Policy Planning*. Paper Presented at the Conference Failed States and International Security: Causes, Prospects, and Consequences. Purdue University, West Lafayette, February 25. - 27. 1998 [cit. 2009-10-11]. Dostupný z WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1998/papers/gurr.html>.
- HOLM, H. H. (1998). *The Responsibility That Will Not Go Away: Weak States in the International System*. Paper Presented at the Conference Failed States and International Security: Causes, Prospects, and Consequences. Purdue University, West Lafayette, April 8. - 11. 1999 [cit. 2009-4-12]. Dostupný z WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1998/papers/holm.html>
- LOPEZ, G. A. (1999). *Economic Sanctions and Failed States: Too Little, Too Late and Sometimes Too Much?* Paper Presented at the Conference Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal. Purdue University, West Lafayette, April 8. - 11. 1999 [cit. 2009-4-12]. Dostupný z WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1999/papers/Lopez.html>
- NICHOLSON, M. (2000). *The Cosmopolitan World: Are States A Declining Institution*. Paper Presented at the Conference Failed States III: Globalization and The Failed State. Florence, Italy April 7. - 10. 2000 [cit. 2009-5-11]. Dostupný z www:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/2000/papers/nicholson.html>.
- SØRENSEN, G. (1999). *Development in Fragile/Failed States*. Paper Presented at the Conference Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal. Purdue University, West Lafayette, April 8. - 11. 1999. [cit. 2009-10-10]. Dostupný z WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1999/papers/Sorensen.html>.
- SPANGER, H. J. (1999). *Russia: Failed Transition or Failed State?* Paper Presented at the Conference Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal. Purdue University, West Lafayette, April 8. - 11. 1999. [cit. 2009-10-10]. Dostupný z WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1999/papers/Spanger.html>.
- STOHL, R. J.; SMITH, D. (1999). *Small Arms in Failed States: A Deadly Combination*. Paper Presented at the Conference Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal. Purdue University, West Lafayette, April 8. - 11. 1999. [cit. 2009-10-10]. Dostupný z WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/1999/papers/Stohl-Smit>.
- STOHL, R. J.; STOHL, M. (2001). *The Failed and Failing State and the Bush Administration: Paradoxes and Period*. Paper Presented at the Conference Failed States IV: Structures,

Cases and Policies. Florence, Italy, April 11. - 14. 2001. [cit. 2009-4-12]. Dostupný z
WWW:
<http://www.comm.ucsb.edu/research/mstohl/failed_states/2001/papers/Stohl.pdf>.